

Kmetijske in rokodelske Novice.

Na svitlobo dane od c. k. krajske kmetijske družbe.

Tečaj VI.

V sredo 5. maliga serpana 1848.

List 27.

Hvala petja.

Na nebu ko sonce zasije,
Ogreje ti merzlo serec;
S perutni če sreča te krije,
Po volji vse dobro ti gré:
Veselo prepevaš zdravice,
Uživaš nebeški tů raj,
Rudeče ti barva se lice;
Kdo bolji od tebe je zdaj? —

Vesolja pa dnevi zbežijo,
Izgrešil če sreče si sled,
Nadloge ti léta tāmniyo,
Primešajo strupa u med:
Jez tudi te slišim prepévat',
Pa milo razlega se glas,
Te vidim si boljje dozdevat',
Pa silno nevsmiljen je čas! —

Preljubi! zdaj vidiš, de poje,
Serce ko veselo kipi,
Polajša tud' dneva si svoje,
Če revčeka nesreča modri:
Zatorej si strune vberimo,
In pesmico pojmo lepó,
Nebá mi Gospoda hvalimo,
Ki vlada vse z modro rokó!

Likar.

Zmota zastran zelene kave.

Dosti vas, dragi Slovenci, v Terst prihaja in sicer práv pogostama, ali pridete vozniki trgovskega blaga ali prodajavci domačih pridelkov, ali v drugih opravilih. Kadar se tů po lepih dolgih in širokih ulicah sprehajate, ogledaje lepó in umetno sozidane hiše ali čudolepe z mnogimi tkavskimi ali umetalskimi izdelki napolnjene založnice štacunarjev, zapazite tudi sēmtertje pred založnicami velikih trgovcov po štiri, šest in več delavcov, kateri sparama hodnične ali konopnene vreče (žaklje) terdno deržaje, si jih verlo eden proti drugimu mečejo in neprenehama mahajo z njimi. Po vrečih, komaj na deseti del napolnjenih, nekaj rešetá, in kader od nekakošne notranje višnjevazelene farbe zlo umazane pridejo, jih delavci z drugimi namestijo in svoje delo vnovič začnó.

Ali véste kaj je tó? Tó je farbanje kave (koféta), — opravilo po katerim vam, vašim gospodinjam ali vašim poslam pri vas domá kupci in

štacunarji malopridno kavo za dobro, in kavo srednje baže za boljši prodajajo. To pa ni obertniško opravilo, po katerim se sirovi natorni pridelki izdelujejo, ki drugači ljudém v porabo priti ne morejo. Kava je le takošna za človeški živež zdrava in dobra, kakoršno je Bog dal, to je, kakoršno je zernje iz tiste češnjice in iz tistiga mešička, v katerim zavito je na drevesu dozorelo, zruženo bilo; ravno kakor fižol, grah in drugo sočivje je le takošna za človeški živež dobro, kakoršno je bilo iz stročja zruženo ali zmlačeno. Namen farbanja kave je pa, zernju lepši videz napraviti, in za to opravilo, brez de bi se nje notranja lastnost in slast le za bilico popravila, ceno čez vrednost povikšati. To je tedaj, če smemo pravo imé povedati, očitna sleparija.

Pa niso ne pošteni teržaški trgovci in tudi ne vaši domači kupci te sleparije toliko krivi, kakor marveč Vi sami zató, kër mislite, de je le zeléna kava nar boljši. Ni še dosti lét, odkar se v Terstu kava zeléno farba, in ne vé se pravi vzrok tega opravila. Pravijo, de je nek tergovec zapazil, de je kava čeravno srednje baže, med katero se je nikoliko indige in oglja zatrosilo, lepo oglašeno, zelenkasto zernje dobila, de je tedaj kavo, kar jo je v svoji založnici srednje baže imel, s stolčnim ogljem in indigo obdelati dal, in tako kupcam za skušnjo poslal, in de je zeléno farbana kava ljudém, ki jo na drobno za živež kupujejo, zlo dopadla. Berž ko ne, so jim tudi štacunarji, nadjaje se večiga dobička, nakvasili, de je zelena in pa le zelena kava nar boljši baže. Morde je tudi k ti zmoti pripomogla tista golufija, ki je v Olandii že dolgo v navadi. Tam kavo na rumeno (žolto) farbajo, sogrejejo sirovo zernje na vročih železnih ploščah (plehah), de rumenkasta postane, kakor v začetku v ponvi, kader se žgè. S tem pa so ljudje na dvoje goljufani, prvič na težji, kër se sogreta kava narase in težji pride, — drugič na ceni, kër slabo ameriškano kavo za dobro levantinsko ali indijansko plačujejo. Ogibati se tiste goljufije, so se mende ljudje v naših deželah na zeleno kavo vergli, pa zabredli so iz ene goljufije v drugo. Resnično je, de zdaj na Krajskim, Koroškim, Štajarskim, in tudi na Mažarskim v šta-

cunah večidel le po zeleni kavi poprašujejo, tako de so kupci prisiljeni le zeleno kavo naročevati; tergovci pa, njih opravljalniki, in clo njih delavci se taki zmoti posmehujejo.

(Dalje sledi.)

Oglas iz močirja.

(Dalje.)

Kolika škoda se kmetu na mahu s to zapovedjo dela, lahko vsak sam prevdari, ker se marsikterimu ne le 50, ampak še več gold. srebra v enim letu škode zgodi, ko bi smel vselej varno v pripravnim času močir požigati.

Še od druge strani bi mogla kmetu prostovoljnost dana biti, mah žgati. Je namreč še veliko močirja, ki še ni nič obdelano in ki leži kakor mokra goba. Potrebno pa je, de se na celim močirji ob enim času obdeluje, de bo naš namen konec dosegel, de bo mah za bogate pridelke bolj in bolj pripravljen, de se ne bo iz visokiga pustiga mahú njegova voda v nižje obdelane njive odtekovala, jih zajezila, in zopet pokončala. Kako bo pa kmet ta novi del obdelovati začel, kér je bil pri poprejšnjim zavolj gori imenovanih zadržkov tolikrat v svojim upanju zmoten, kér je bil zavoljo prelomljenja sedanje postave tolikrat v ječo veržen, in kazin plačevati primoran. Vidi se tedej, de mora ta postava svojo moč zgubiti. Zakaj so pa prepovedali, mah po potrebi tačas požigati, kadar je kmet zató pripravi čas imel? zakaj so prostovoljnost v ti reči ograjali? Clo vsiga niso mogli prepovedati, sicer bi bili na enkrat berače za herbttam imeli; prepovedali so tedej kolikor so mógli, kér tanjši in dišav vajeni nosovi mestnikov tega duha, kterimu smrad pravijo, terpeti niso mógli.

Kmet revin v svojim stanu ne more nehati močirja žgati, in si škode delati, kader koli se zanikerna gospóda vmisli. Pri svojih redkih pridelkih mora gledati, kako in kje mu bo dobiček dohajal, kér nemore kupčevati ali visoke službe opravljati. Pa pojdemo na terg v mesto, in poslušajmo, kako se tam gospóda nad ubogim kmetam nosi in vpije: „taka dragína! Tačas je kmet vzrok vse dragine. Pusti mi, ljuba gospóda tačas mah požigati, kadar bo kmet za potrebno spoznal, kadar bo mah suh, potem bo več in boljiga žita pridelal; bo več žita, bo tudi bolj kup, in kmet ti bo zadovoljen in z veseljem postregel. Nej se tedej dozdanja postava overže in nova da, po kteri bo vsak kmet na mahu prostovoljo imel ga žgati, kader mu bo vreme za to kazalo. To nej bo naša prva prošnja, ktero mi kmetje na mahu predragim poslancam na serce položimo. *)

(Dalje sledi.)

*) Dozdej, dragi Matjaž iz močirja! smo dovolili samo vam govoriti, kakor vi mislite, — zdej morate pa tudi nam pristupiti, de povémo, kar mi mislimo. Naša misel je, de se vi zlo zlo motite, ako mislite, de bi vi s svojim svetam — čez in čez prostovoljniga žganja — vsm sosedam kmetam vstregli, in de sosedge mestniki v ti reči nič nimajo govoriti. Vsako drugo obdelovanje polja in travnikov je prostovoljno; vsak lahko ravna kakor koli na svojim svetu za dobro spozná. Z ognjem, ljubi prijatelj! je pa vsa druga. — Oginj požgè tudi sosedu njegov pridelk, kakor se je to že večkrat zgodilo, torej mora žganje na postave vezano biti. Oginj škodje cvetečimu žitu, kér skušnja kaže, de okajeno in ogreto klasje rado ogluši. — Kadar mah zlo gori, smrdí po Ljubljani in še dalje nad Ljubljano, de ni ravno treba tajnega nosaimeti; de pa smrad ni zdravju koristen, posebno v mestih, kjer je že sicer zrak bolj popačen kakor na deželi, je pa tudi potejena resnica: Gosposke pa morajo tudi za zdravje ljudi skrbeti; zató so postave. De je žganje mahú dober, pa ne edin in tudi ne vselej potreben pomoček rodovitnosti močirja, tudi mi dobro vémo, — tega pa ne boste tajili, de bi to, kar njivam in senožetam dobro tekne in njih rodovitnost povzdigne, nikdar ne smrdélo, de imajo tedej mestniki tudi pravico terjati, de se jim zrak, kteriga Bog čistiga daje, skozi

Odperto pismice gosp. Ambrožu.

Hvala in slava vsim iskrenim Slovincem, kteri se za omikanje in razširjanje slovenskiga jezika trudijo; slava pa posebno Vam, ki z gorečo besedo vpeljanje domačiga jezika v pisarnice priporočujete.

Vsak je prepričan, de je to potrebno in pravično; — de je pa slovenski jezik tako vglajen, de ga precej, brez podtikljeja, v novim pravopisu v učeliša in pisarnice vpeljati zamoremo, to ste nam Vi, častitljivi! v 18. listu Novic práv razumno razložili — in tedaj tudi našimu ministru notranjih zadev prošno v slovenskim jeziku poslali. Akoravno smo že pred nekimi tedni v ces. kralj. dvorni pisarnici dve v domačim jeziku pisani prošnji (eno iz Ljubljanskiga, drugo iz Celjskiga okroga) brali, je gotovo Vaša, prva v čistim slovenskim jeziku; ste v svojih po Novicah oznanjenih sestavkih tako lepo in prijetno pisali, de vsaka beseda od serca do serca sega.

Serčno se Vam tedaj zahvalimo, in Vas prosimo, pošlite nam prihodnjič vse prošnje v našem milim jeziku — nemškutarjem v domači deželi, in tistim, kteri bi se, kakor vi pravite, čez Vašo prederznost grozili, pa povejte, de je slovenski jezik v vstavnim pismu premisljiviga Cesarja zagotovljen, in de ima po Sloveni ravno tiste pravice, kakor nemški po nemških deželah, — de ga tedej v pisarnice vpeljati moramo.

Povejte jim pa tudi, de so že nekteri Nemci tega prepričani, in de tudi naš jezik častijo. Dokaz naj je to:

Dve soseski na Dolenskim ste uboziga kmeta clo v Beč poslale, de se tukej posvetva, kako bo prihodnjič zavoljo tlake in desetine, in če imajo kmetje pri volitvi poslancov k avstrijskemu zboru, poslance, kakor pri volitvi poslancov za Frankfort, po napovedanji uradnikov izvoliti. Odbor za mir in občni red (Sicherheits-Ausschuss), pri kterim se je kmet oglasil, ga je podučil; — de pa tudi svojim sosedam práv razklada, mu je pisano razjasnenje v slovenskim jeziku izročil.

Zalostno je, de mora kmet svojo rodovino in blagó zapustiti, in dolgo pot z mnogimi potroški nastopiti. Vsak, posebno pa uradnik, bi mu lahko vse razjasnil, ako bi, kakor Vi, med kmete stopil in prijazno po domače vse razkladal; gotovo bi mu verjeli, in se hvaležni in veseli proti domu vernili.

Zadnji čas je tedaj za uradnike po Sloveni, de se slovensine poprimejo; ako nočejo po Vašim izgledu ravnati, niso slovenskiga kruha vredni. Tistim pa, kteri bodo kakor Vi, za izobraženje ljudstva, za razširjanje narodnosti, in za blagor domovine skrbeli, bodo naši vnuki, kakor mi slavo peli: „Bog Živi“.

V Beču 21. rožnika 1848.

P. Kozler.

Kako bi se slovenski jezik v šole spravil?

Pri tirečije dvoje prašanje razrešiti: 1. Koliko naj bi se slovenski jezik precej v šole spravil; 2. Kako in koliko po tem, ko bodo že pripomočki, postavim, šolske bukve i. t. d. pri rokah?

Presvitli Cesar so že pred nekaj časam bili na Dunaj poklicali visoko učeniga gosp. P. J. Šafarika, de bi osnovo naredil, kako bi se slovenski (slavenski ali slovanski) jezik po slovenskih deželah Njih cesarstva v šole spravil, in kako naj bi se šole práv vredile. Od

celo poletje v nar voči vročini ne gnjusi in ne kvari. Obdelovanje močirja mora tedej na postave zavoljo varnosti pridelka in zdravilnih zapoved vezano biti — in taka je povsod. Močirja stojé povsod pod vikšim oskerbníštvam zató postavljenih gospósk. — Sicer pa ne rečemo, de bi se morebiti ena ali druga reč kmetam na mahu, kise z obdelovanjem močirja veliko trudijo, polajšati ne dala; tode take reči mende ne bojo segale v pomenke Dunajskiga zbora, ampak le v domače naprave. Vredništvo.

Kmetijske in rokodelske Novice.

Na svitlobo dane od c. k. krajske kmetijske družbe.

Tečaj VI.

V srédo 19. maliga serpana 1848.

List 29.

Znamnja dežjá.

(Legenda.)

Gospod in sveti Peter sta
O hudi suši potvala,
Pekoče sonce je sijalo,
Ker dolgo časa ni dežvalo.

O govorici téj in téj
Koračita počas napréj,
Kar jima mož gredé po poti
Priletin, star že pride proti.

»Je vroče, stari mož! vam kaj?«
Ga vpraša sveti Peter zdaj,
»Se vé de« — starček urno pravi
In te besede še pristavi:

»Zares vročina huda je,
Pa menim, kmalo dež pojde,
Ze vidil črniga po cesti
Sim davi zgodej polža lesti.«

Gospod pa mu odgovori:
»Mož! vaša véra prava ni,
Nebó za tega voljo dalo
Dežjá ne bode vam še kmalo«.

Naprej grestá; in drugi dan
Popotvata na drugo stran
Sijalo sonce je pekoče,
Ko včerej, spet biló je vroče.

O govorici téj in téj
Koračita počas napréj,
Kar jima mož gredé po poti
Priletin star že pride proti.

»Je vroče, stari mož! vam kaj?«
Ga vpraša sveti Peter zdaj
»Se vé de« — starček urno pravi
In te besede še pristavi:

»Zarés vročina huda je,
Pa menim, kmalo dež pojde;
Ze v kadi zjutrej je berbralo
Ko prvo sonce je zasjalo«.

Gospod pa mu odgovori:
»Mož vaša véra prava ni,
Nebó za tega voljo dalo
Dežjá ne bode vam še kmalo«.

Naprej grestá; in drugi dan
Popotvata na drugo stran,
Sijalo sonce je pekoče,
Ko včerej, spet biló je vroče.

O govorici téj in téj
Koračita počas napréj
Kar jima mož gredé po poti
Priletin, star že pride proti.

»Je vroče, stari mož! vam kaj?«
Ga vpraša sveti Peter zdaj,
»Se vé de« — naglo starček pravi,
In te besede še pristavi:

»Zares vročina huda je,
Pa menim, kmalo dež pojde,
Pod streho moja se viseča
Zaperla neža *) je bodeča.«

*) Neža, ternjato zelše, einfache Eberwurz, carlina acaulis.

Gospod pa mu odgovori:
»Mož! vaša véra prava ni,
Nebó za tega voljo dalo
Dežjá ne bode vam še kmalo«.

Naprej grestá; in drugi dan
Popotvata na drugo stran,
Sijalo sonce je pekoče,
Ko včera, spet biló je vroče.

O govorici téj in téj
Koračita počas napréj,
Kar jima mož gredé po poti
Priletin, star že pride proti.

Kakor je vprašal une pred
Ga vpraša sveti Peter spet,
»Se vé de« — zopet letá pravi
In te besede še pristavi:

»Zares vročina huda je,
Po dežji zéva skorej vse,
Pa sej pomaga Bog u sili,
Ter kmalo dež nam dal bo mili.«

Gospod pa mu odgovori:
»Mož! pravo véro imate vi,
O kratkim dež na polje pride,
Ki tù v okolici se snide«.

Odideta naprej od tod;
Zgodí se, kar je djal Gospod,
Nebó in sonce meglja skrije,
Z oblakov kmalo dež se vlje.

Učiš se, človek! iz tegá,
De vervati gré le v Bogá,
In de verjeti v prazne vraže
Nam poti prave pač ne kaže.
M. Valjavec.

Zmota zastran zelene kave.

(Dalje.)

Če se je ta zmota po nesreči med ljudi zaplodila, se je bodo pa tudi zopet znebili, če le lastnosti kave umno pomislijo in opravilo poznajo, kako se kava zelena naredi.

Farba ni nikakor razsodno znamnje lastnosti in dobrote kave, in v trgovini se je clo malo najde, de bi sama na sebi, zelena bila. Iz Arabije in Abisinije (v Afriki), kjer je njeni pravi dom, so kavo povsod zasadili, tedej raste zdaj po vsih krajih svetá, v Asii, Afriki, v zahodni Indii ali Ameriki in po njih otokih takó delječ proti severju, dokler po potrební, svoji natori pristojni gorkoti in

po družih podnebnih okoljšinah dozoriti zamore. Samo v Evropi, v našim delu svetá, ne raste.

Brezštevilne so njene baže, različne po deželah in krajih, kjer raste. Pa vender se v trgovini le tri pglavitne baže razločijo. 1. Arabska ali levantinska kava. 2. Južno-Indovska, in 3. Zahodno-Indovska ali Amerikanska kava. Zernje levantinske kave je nar manjši in po primeri proti drugi nar bolj tamne farbe, pa nikakor zelene; tista kava, ki nam iz Moke v Arabii pride, je nar imenitniši, če se ravno njeno rujavo-černkasto, večidel še v svojih mešičkih zavito zernje, na videz malo priporočuje. Indovska kava, to je tista, ki v južni Indii in na nje otokih raste,

ima veliko in rumenkasto, iz otoka Java pa blede, skorej belo zernje. — Amerikanska kava ima zernje srednje velikosti, sploh zelenkaste farbe; pa boljši baže se tudi na rumenkasto veržejo, kakor kava iz Martinika, ki ima okroglijato sivo, in nektare braziljanske baže, ki imajo tamno-rumenkasto zernje. Že iz tega vidimo, da zelena kava se le v Ameriki dobiva, pa še manj kakor jo tam zelene doraste, je do nas pride zato, ker se farba spremeni. Višnjevo-sivo zernje Martiniške kave kmalo obledi, in zelene farbe zarumenijo. Iz Amerike v Evropo mora kava celo grozno široko morje (Ocean) in do Tersta še tudi večji del sredozemskega morja v brodu preplavati. Na takó dolgi poti pa zrak, kislic iz podnebja, solnate soparce in morska voda farbi in pa tudi notranji dobroti kave kar velike premembe načinijo; posebno zelena farba vsa obledi ali zarumeni tiste kave, ki je berž po dozorjenji v bačvah (sodih) dobro natlačena poslana bila.

Vse to spričuje, da zelene kave clo malo do nas pride, in da je prazna véra, zeleno kavo nar boljši ceniti in po štacunah le po zeleni kavi popraševati. Če pa vender ljudje le zeleno kavo imeti hočejo, kaj je storiti kupcem in trgovcem? Prisiljeni so, kavi toliko poželeno zeleno farbo načiniti. Kakó se pa to naredi? Naredi se tako le, da Vi zeleno kavo kupovaje in vživaje si svoje zdravje podkopujete in po verhi pa še denar tratite.

Kavo farbati se rabijo tri reči. Pervi indiga, ktere v prah stolčene na vsako vreče eno dobro pest denejo. Indiga je izlečik nekih rastlin, ktere stran drugih obstojnih delov višnjevo farbo v sebi imajo; posebno dobra za to je rastlina, tudi indiga imenovana. Listje (pirje) takih rastlin v vodi močijo, dokler voda farbo izleče, ktera na dno pade in se po odcejeni vodi v kosčkih posuši. Pervi take farbe sta neki gnjilic (Stickstoff) s kislicam, kteriga iz vode in podnebja na se vleče, kemijsko zedinjena. Pa ima še drugih obstojnih delov v sebi; nar lepši trgovska indiga ima še v sebi nekoliko kisle rumenine, smole, apna in železo-kislíne. Po mnogim namenu v rokodelsko ali obrtniško porabo morajo indigo še svojih ptujih obstojnih delov po kemijsko očistiti; pa za farbanje kave se tudi nar slabši indiga rabi. — Drugo reč trgovci za skrivnost imajo in se od njih lahko ne zvč. To je železo z žeplokislíno zedinjeno ali zeleni vitriol. Od tega med indigo na vreče za eno žlico denejo, zato da se obstojni deli indige ločijo, da se višnjeva farba na zelenkasto spremeni in se zernja bolj stanovitno prime; zakaj če bi samo indigo rabili, bi farba le višnjeva (plava) bila in bi se lahko od zernja odernila. — Tretja reč je v prah stolčeno oglje, in ga pride kmalo v začetku ali pa pozneje tudi ena pest na vsako vreče. To stori, da se zernje še bolj ogladi in pa da zelena farba svitla ne ostane, temuč medla ali tamno zelena pride. Obstojni deli indige in vitriola se po suhi poti težko ločijo in zedinijo; pa verlo mahanje in zibanje kave v vrečih stori, da se vse skup sogreje, in se vender nekeje farbe loči in zernja prime, tako da vsako zerno kave s tanjko tanjko kožico zelenkaste farbe prevleče. Ker so pa vsi obstojni deli indige in vitriola sklijoči, žgeči in razjedljivi ter strupeni, tudi vsako zerno farbane kave strupeno kožico dobí. Pravijo sicer, da se zelena kožica per žganji kave sožgè in v prah razpade, ter človeku, kteri farbano kavo vživa, nič ne škodje. Pa to ni ravno takó razjasnjena resnica. Znano nam je, da se sirova kava že samo

od močnih dišav, če jim je blizo, spridi; posebno amerikanska kava, ki ima bolj mehko zernje od levantinske ali indovske, je spridenju močno podveržena, zato dostikrat kava, ki jo iz Amerike pošiljajo, od ruma, siroviga sladkora, popra, žbic, in drugih dišav, ktere so ž njo v brodi naložene bile, zopern duh in sklijoči slad dobiva. Tudi trgovci kavo v svojih založnicah od dišav in kislin dalje proč spravljeno derže, da se jim ne spridi. Če tedaj kava, brez da bi se jih tišala, le blizo nekterih reči leži, zopern slad dobiva, kolikanj več morajo reči, s kterimi jo dergnejo in gulijo, njeno notranjo lastnost otrovati? Znano je tudi vsaki gospodinji, da perva stopnja žganja kave je ta, da zernje od vročine nekeje oljnate mokrote iz sebe spusti, komur pravijo, da se poti; s to mokroto zedinjena se pa zelena farbna kožica še le bolj zerna prime, namesti da bi se odrušila. Zeleno farbana kava tedaj ne more nikakor zdrava biti.

(Konec sledi.)

Oglas iz močirja.

(Konec.)

Zdej, predragi bravec! pa pojdi z menoj še enkrat na močir, in poglej strelca (jagra) s psam — kako skačeta včasih po njivah, kjer visoko žito stojí ali drugi sadeži rastejo, z velikim trudam vsejani — zavoljo ene prepelice dostikrat toliko pohodita in potaptata, da se Bogú usmili! Nej pa tak strelec na močirji kakiga kmeta ali pa tudi kakiga družiga človeka, ki ni v strelsko družbo zapisan, zapazi, gorje mu! In ravno taka je z lovom (jago) po družih gozdi. Ali se je tedaj čuditi, da iz tacih prepírov dostikrat hudo sovraštvo postane?

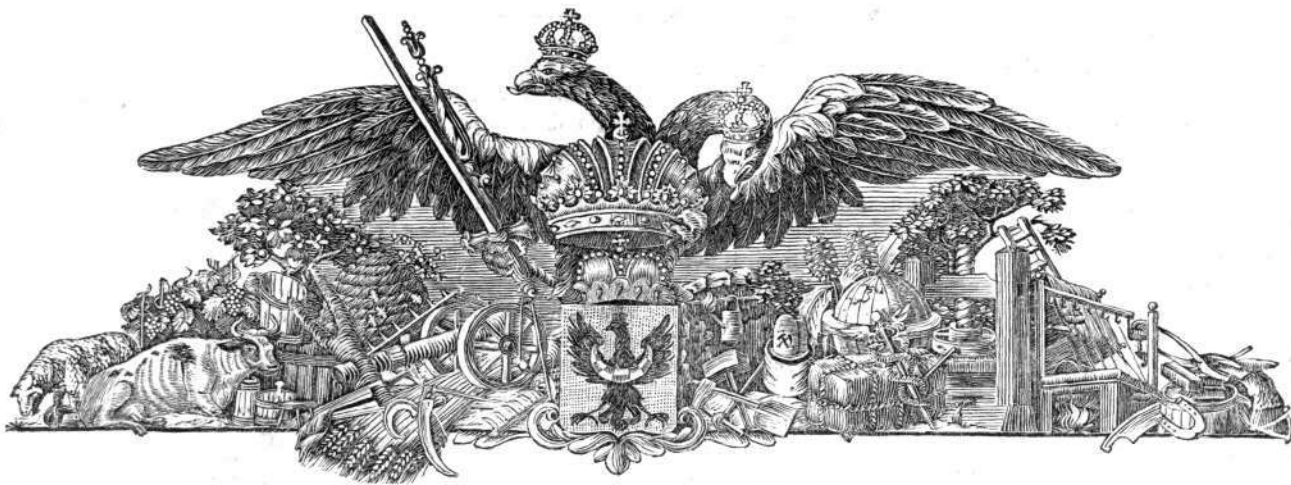
Dobro sicer vémo, da strelci (jagri) niso ravno vsiga tega krivi, ker si oni take lovske pravice — dostikrat dragó — kupijo, pa dozdanja lovska postava ni bila pravična, in ta se mora zdej po novi postavi odpraviti. Ker žival kmetu škodo dela in zajie njegove drevesa gloje, nej ima tudi on pravico, na svoji zemlji streljati. Gospodje nej pa nikar ne mislijo, da bojo za tega voljo ob lovske veselje prišli, ker jim bojo kmetje radi lov prepustili, če jim bojo vsako léto kej za-nj plačevali. Tako se bosta kmet in gospod tudi v ti reči sprijaznila, in kmet si bo gospodam postreči prizadeval.

Pa bi uagnil kdo reči: „Potem bojo pa kmetje vsó žival postrelili.“ Nikar, gospodje, tega ne mislite — še morebiti več je boste vlovili, kakor dosihmal! Kaj mislite, da vaši sedanji borštarnji niso takó prebrisani, da bi bolj na svoj dobiček in na svojo mošnjo ne gledali, kakor na vašo kuhnjo! Kajžarji — vaši borštarnji — so izurjeni strelci, in strelajo skriveji, kar le morejo. Takó pridejo lastniki lova ob veliko živali.

Lahko bi še več od tega govoril — pa naj bo to dovelj! Naši častitljivi poslanci na Dunaji pa nej se tudi za to potegnejo, da se bo tudi lovska pravica (Jagdrecht) po pravici poravnala! *) To je glas iz močirja.

*) De se bojo dozdanje lovske pravice po postavah nove vladije spremenile, je gotovo; kakó se bo ta reč poravnala, bo — kakor v desetini, tlaki i. t. d. — državni zbor razsodil. Do tistihmal veljajo pa stare postave. Potem pa nej bo skerb kmetov in vsih družih gospóskih posestnikov, da se ne bo žival streljala, kakor bi komú v glavo padlo, sicer sčasama ne bojo ne oni, ne mestniki zajca več vidili, kakor iz Hrovaškiga slišimo, kjer že skorej ni zajca več. Ako bi se vsaki čas žival streljala, bi se postrelila tudi bréja žival, in tako se bo kmalo vés zarod pokončal. Nej tedaj umni kmetje ta opomin dobro prevdario, in nej se, kadar bo nova postava poterjena, združijo cele soséske, da ne bo vsak pastir po svoji volji streljal, ker jim bojo potem mestni strelci radi vsako léto primerno plačilo za lov odrajovali. Takó bojo kmetje dobiček, mestniki pa veselje imeli — zárod žival se bo pa ohranil.

Vredništvo.

Kmetijske in rokodelske Novice.

Na svetlobo dane od c. k. krajske kmetijske družbe.

Tečaj VI.

V sredo 2. veliki ga serpana 1848.

List 31.

Slovenije zmaga.

Ljudstev kri se v bojih staka,
Vojske grom terdnjave stréša:
Kaj Slovenja sama čaka?
Kaj ne vzame si na ušesa? —
Mirno zmago če Slovenja!

Ona vé, očetov slava
Se ne piše sém od bojév;
Čast od del mirú je prava,
Ne od zmag sovražnih rôjev; —
Mirno zmago če Slovenja!

Kaže ji nekdó Serbljane,
Kot de b' ona v boj ne znala;
Glej junaške Turjačane!
Vender — če se v boj ni bala —
Mirno zmago če Slovenja!

Meč je vzela proti trumi
Kervotočniga Turčina,
Ki v divjosti ne razumi,
Kaka je mirú sladčina; —
Mirno zmago če Slovenja!

Sveto véro je branila,
Varovala dom in svoje;
Vender mir je bolj ljubila,
Kakor pa kervave boje; —
Mirno zmago če Slovenja!

Ved'la je, in vé bojvati
Se za svojiga cesarja;
Sama vender napeljati
Noče vojskniga viharja; —
Mirno zmago če Slovenja!

Malo zna od bojév peti,
Zal po zgubah glas jí vzame;
Raj' dári mirú po sveti
Ona prepevati jame; —
Mirno zmago če Slovenja!

Serbski pévc naj strune vbira,
Čast junakov oznanuje;
Gine bolj, ko hrum prepira,
Kák Serbljanka de miluje; —
Mirno zmago če Slovenja!

Zdaj je vlada razumnosti:
Kliče vse — divjost minila!
Mirni vžitik narodnosti
Bo Slovenja pač dobila, —
Mirno zmago če Slovenja!

P. Hicinger.

Zmota zastran zelene kave.

(Konec.)

Druga bolj občutljiva škodljivost farbanja kave je pa potrata denarjev. De se kava pofarba in potem se zeleniga prahú očisti, je treba dela in stroškov. Dva delavca na dan javalne sto funtov kave obdelata, in očistiti jo, je treba dveh rešetaric, ki jim pravijo sezulote. Plačilo eniga delavca je v Terstu po navadi en goldinar na dan, ene sezulote pa po pol goldinarja. Tudi indiga in vitrijol denarje veljata, tako de stroški farbanja na funt kave nar manj na dva krajcarja pridejo, ktere tergovec k ceni pripiše, Vi jih pa, ni drugači, plačati morate. Verh tega pa še pride poviksanje cene čez pravo vrednost kave, zakaj oglašena in pofarbana kava je vsa drugačna, vsa lepši kakor druga, ki je sama na sebi; zato pa tudi štacunarji slabo kavo za dobro in srednjo za nar boljši prodajajo, in Vi, gotova je, funt farbane kave, razun zgorej imenovanih stroškov, še po dva, tri krajcarje čez vrednost plačujete. Nar veči sleparijo pa samogoltni tergovci uganjajo s havarjano ali mornano kavo, to je s tako, ki je od morske vode premočena bila. Če tako popolnoma sprideno kavo dobro v vrečih ogulijo in pofarbajo, jo lahko nevednim za kavo saj srednje baže prodajo. Mornana kava se da res nekoliko, pa nikdar ne popolnoma, popraviti, če jo z vrelo vodo večkrat zaporedoma polijejo in sproti posuše; pa tak opravik je za tergovce predolgočasno in nerodno délo, farbanje je lažje in hitreje. Še ni dolgo, kar je nek tergovec dosti take spridene kave nakupil. Treba je bilo nar pred posušiti jo, in neki delavec jo je na plahtah ob soncu razlečeno varoval; drug ptuj delavec ga memo gredé posmehovaje praša: kaj se pariš tú, sej ti je nobeden ne vzame, če jo zastonj daš? Kmaló po tem se je slišalo po ulicah šepetanje in rešetanje, de je bilo kaj; farbali so jo, in tista kava, ki ni bila kar za nič, in ktero berač v Terstu zastonj vzeti se bi pomislil bil, je odrinila na Krajsko in naprej, — prodali so jo, sej je bila zelena!

De bi se pač kak resnicoljub kupec ali štacunar med vami najdel, kteri bi farbanje s kavo slabe baže, in z na morji sprideno kavo pričó ljudi

poskusil: prepričali bi se očitno, kako se zvonjanji videz slabiga in sprideniga zernja kave močno popravi, in kakó lahko je s tako farbano kavo tiste oslepariti, kateri menijo, da je le zelena kava nar boljši. Pa sej boste tudi brez take skušnje svojimu rojaku verjeli, ki skrivnosti farbanja na tanjko pozná, vam pravo resnico pové in upa, da bo ta sostavek krivovéro od zelene kave kmalo razkropil. Farbana kava se od druge že na videz razloči; če tri, štiri zerna med belim popirjem dergneš, se zelena farba saj nekoliko na popirji pozná; če nekoliko zern farbane kave v kozarec vode denes, se farba kmalo odmoči, narpred zelenkasto-rumena, potem pa, kader kavo v vodi pomešaš, práv gnjusno umazana pride. Čista ne farbaná kava med popirjem nič farbe ne pusti, in voda, v kateri jo namočiš še le čez dolgo enmalo zelenkasta postane. Ne prašajte tedaj v štacunarh po zeleni kavi, ne kupite je, če vam jo štacunar še tako hvali. Kupovajte le čisto ne popačene kave, ktere zernje je vse enakšno, nič ali clo malo raztolčeno, razdrobljeno, brez prahu in peska, in ktero med dlanama dergnjeno nič ptujiga ali pa clo zoperniga duha ne kaže. Takó boste svoje domače kupce in štacunarje prisilili le natorno kavo pri trgovcih naročevati, in jo boste po nji pravi vrednosti plačevali; oskerbeli si boste svoje zdravje in svoje mošnjice, pa tudi vstregli mnogim Teržaskim trgovcem, zakaj v hvalo Tersta moramo reči, da, če jih je tudi nekoliko trgovcov, ki si z malimi denarji in z malopridnim blagam hitro obogatéti prizadevajo, vender nar večí del izmed njih so pošteni in pravični možjé, kateri sleparsko farbanje kave le prisiljeni in z očitno nejevoljo opravljati dopusté.

J. Cerer.

Nikar pod drevo ob hudi uri!

Nesrečna mati čvetero otročičev, ki je 22. dan tega mesca v Velkim Otoku fare Postojnske, po travniki senó grabila in še pri sebi hčerko tri léta staro imela, zbeži ob hudi uri z otrokam pod hrast, in poleg nje se vstopi še druga deklina 24 lét stara takó, da ste v sredi otročé iméle. Kar se zabliška in strela vdari v hrast. Mati in deklina ko mrtve se sklenete, otročé pa na vés glas jokati počné. Mati je na mestu mrtva obstala, deklino so z velicim trudem oživili, vender še bolna leži in velike bolečine v glavi in po eni strani, po kateri je opečena, terpi; le otročé v sredi tikama med njima, je brez opeklina, živo in zdravo ostalo; Bog sam vé kakó. Spet strašno svarilo, kakó nevarno je ob hudim vremení pod drevo stopiti!

Istrijski Slovenci med Teržaskim in Reškim morjem.

(Dalje.)

Nevésto peljejo od hiše njene v hišo ženina ponoči, okoli polnoči. Vidite, prilika sv. evangelja od tistih deseterih devic, ktere so čakale na ženina, se tukej ponavlja. — Z nevésto nobeden od njenih ne smé iti, ne možki, ne ženska; ona gré z družtvam ženina, ktero samo iz možkih obstoji. Predin pa nevésta zapusti svoj dom, v katerim je prvič zagledala luč svéta, kér je začéla hoditi, se vadila ovce pasti in drugih opravil se učiti, — gre še prosit blagoslov svojih staršev in svoje rodbine. Med drugimi pride tudi domačina, ktéri ji z vso ojstrostjo priporoča, da nej spolnuje svoje dolžnosti; da nej ljubi do truge (do smerti) svojiga možá, kteriga ji je Bog dal, da nej ljubi in spoštuje starše v tisti hiši, v ktero bo prišla; da nej bo žena delavna, mirna, in da nej ne pozabi svojih staršev in rodbine svoje. — Nevésta, še zmirej v poprejšnji obleki, posluša vse to podučenje, in žalostno je večkrat

viditi, kakó de objéma očéta, mater, brata, sestre in vse, kar jih je v hiši, in kakó de milo plače, da mora zapustiti svojo domovino; vsačiga prosi za odpušanje, vsačiga pozdravi, kakor de bi se na tem svétu nikoli več ne vidili. — Potém se ločijo od hiše in gredó veseli proti domu ženina; po poti pojejo „Kraljeviča Marka“ ali pa pesmi, ktere oznanujejo lepe čednosti nevéste. Predin še od hiše gredó, si vzame stari svat puteršek vina za popotnico, kteriga zmiraj po poti, ne le svatam, ampak tudi vsakimu, kteriga srečajo, ponudi. —

Kadar gredo domú prot hiši ženina, on ne pripusti iti po tisti poti, po kateri je šel od hiše, ampak po drugi, zató, da bi jih kdo ne čakal, in jim nevéste ne vzela, kakor se je v prvih časih večkrat prigodilo. Ravno zató tudi dajo nevésti nar slabejiga konja, da jim ne more uiti. Ravno zató pa, kér ima nevésta slabiga konja, tudi zmiram zadej ostaja.

(Dalje sledi.)

Poménki

zastran vprašanja v besednih rečéh Slovenije.

Ljubi bravci! kér ste nas v predposlednjim listu naprosili, da bi Vam nekatere besede, ki jih v Slovenii beréte, razjasnili, Vam hočemo, kolikor moremo, na to vprašanje odgovor dati. — Pervič opomnimo, da v državskih ali politiških časopisih se je težko, prostimu ljudstvu neznanih beséd popolnoma ogibati, kér za veliko veliko reči še nobene znane slovenske besede nimamo, in je tudi drugi slovanski narodi nimajo, pri kterih bi jo zamógli na posodo vzeti. To pa naj bo vselej naše vodilo: da, če domače slovenske nimamo, nej nikar ne mislimo berž na kovanje nove, ampak da poprašamo nar poprej svoje sosedé Ilirce, potem Serbljane in za temi Ruse, potem še le Čehe i. t. d. ali imajo slovansko besedo za to reč ali ne. In če je pri nobenim slovanskim narodu ne najdemo, potem še le naj skujemo novo v duhu slovanskim.

Kar tedej, dragi bravci, Vaše vprašanje v 29. listu Novíc vtíče, je večí del beséd, ki tožite, da jih ne uméte, latinske korenine, nekaj pa tudi gerških. Take besede so Latinci imeli že v silo davnih časih; poprijeli so se jih potem drugi narodi v enacih zadevah, v kakoršnih so jih Rimljanje rabili. Celó Slovani, kterih jezik se nič lepó ne vjéma sptujšino, so ga v različnih narečjih (v rusovskim, poljskim, českim, ilirskim, slovaškim) napolnili s tacimi ptujkami, desiravno bi se jih bili lahko ognili, kér je slovanski jezik zlo gibčín, in se z njegovimi koreniki in končnicami (Stamm- und Bildungssylben) večidel vse da zaznamujati, ako se práv suče.

Pa pri unih narodih so bili drugi časi, ko so jeli pisati za občinstvo. Ko bi zdej začéli, menimo, da bi drugači začéli, kakor takrat. Pa tudi zdej, desiravno so ptujih beséd zlo vajeni, jih vender sémtertje počasi z domačimi nadomestujejo, razun nekterih, ki se ptujih zaznamkov ali terminologije derzé. Nar mánj se je pri Hervatih čuditi, da imajo polno latinšine v jeziku deržavnih opravil, kér so ravno zdej po vsih kancelijah latinšino iméli in je mende še zdej do dobriga niso odpravili. Pri njih je ljudstvo tacih imén zlo vajeno, kakor so našim kmetam znane nemške in druge iména, postavimo: Urtel, Verciht, Licitirenga, Protokol i. t. d. —

Res je pa tudi, da celó vse ptuje beséde se ne morejo odvreči, in téga nihče ne terja; vender je želeti, da bi se ne ptujčevalo, kjer ni sile. Menimo tudi, da v ti reči bo še le po tem edinost in stavnost, ko bojo posebni odbori zaznamke posebnih plemén učenost izdelali, pri kterim delu bo pa posebne marljivosti potreba. Sicer pa, ljubi bravci! smo tudi mé vaših misel, da bi bilo bolj práv, ptujšino, kolikor je moč, opušati in se domačih beséd deržati, da tudi posihmal